Historical Studies of the Ancient Era on the Pages of the «Bonner Jahrbücher» (2010-2020): a Retrospective Review

UDC: 94(100):94(430) «2010/2020» DOI: https://doi.org/10.15421/172490

Beresten Yurij
Ph.D., Assoc. Prof., https://orcid.org/0009-0000-0396-1577, beresten@i.ua
University of Customs and Finance (Dnipro, Ukraine)

Abstract

The purpose of the study is to attempt an analytical review of the current state of the intellectual development of German researchers of the material and spiritual culture of Ancient Greece and Rome from 2010 to 2020 in the columns of the journal "Bonner Jahrbücher" ("Bonn Yearbook"), which is one of the leading academic scientific publications devoted to comprehensive coverage of a wide range of problems of socio-political, socio-economic, socio-cultural history.

The results of the article consist in defining the peculiarities of the problem field of modern researches of the history of Ancient Greece and Rome, which have found their objective reflection in the thematic rubric of the "Bonn Yearbook" and objectively visualize modern trends in the process of development of historical thought in Germany in the field of studying and reconstructing the past of antiquity.

Conclusions. "Bonner Jahrbücher" ("Bonn Yearbook") is a specialized scientific publication of the Bonn Land Museum, the Service for the Protection of Monuments and the Association of Antiquities of the Rhineland, which has a long tradition of scientific heuristics, playing an important role in the formation of a modern synthetic academic vision of a generalized scientific picture of real the process of the development of the ancient urban space, various stages of the formation of its architectural landscape (on the example of the reconstruction of numerous objects of sacred, residential, industrial and fortification architecture), the rural periphery, the economic and financial system, regional craft centers, production centers of processing branches of the economy and transport infrastructure Roman provinces, the frontier periphery of the ancient oikumene, its fortification arrangement and economic development.

Keywords: "Bonn Yearbook", ancient times, Ancient Greece and Rome, Roman provinces, history of antiquity, "Association of Friends of Antiquity in the Rhineland"

Історичні дослідження античної доби на сторінках «Боннського щорічника» («Bonner Jahrbücher») (2010-2020 рр.): ретроспективний огляд

Берестень Юрій
Університет митної справи та фінансів (Дніпро, Україна)

Анотація

Мета дослідження полягає в здійсненні спроби аналітичного огляду сучасного стану інтелектуального доробку німецьких дослідників матеріальної та духовної культури Давньої Греції та Риму з 2010 по 2020 роки вміщеному на шпальтах часопису «Bonner Jahrbücher» des LVR-Landesmuseums Bonn und des LVR-Amtes für Bodendenkmalpflege im Rheinland sowie des Vereins von Altertumsfreunden in Rheinlande» («Боннського щорічника»), який є одним з провідних академічних наукових видань, присвячених розлогому висвітленню широкого кола проблем суспільно-політичної, соціально-економічної, соціокультурної історії.

Результати статті полягають у визначенні особливостей проблемного поля сучасних досліджень історії Давньої Греції та Риму, що знайшли своє предметне відображення в тематичній рубрикації «Боннського щорічника» та об'єктивно унаочнюють модерні тенденції процесу розвитку історичної думки Німеччини в галузі вивчення та реконструкції минулого античної доби.

Висновки. «Bonner Jahrbücher» («Боннський щорічник») - це спеціалізоване наукове видання Боннського земельного музею, служби охорони пам'яток та Спілки поціновувачів античності Рейнланду, що має давні традиції наукової евристики, відіграючи вагому роль в формуванні модерної синтетичної академічної візії узагальненої наукової картини реального процесу розвитку античного урбаністичного простору, різних етапів формування його архітектурного ландшафту (на прикладі реконструкції чисельних об'єктів сакральної, житлової, виробничої та фортифікаційної архітектури), сільської периферії, господарської й фінансової системи, регіональних ремісничих центрів, виробничих осередків переробних галузей економіки й транспортної інфраструктури римських провінцій, фронтирної периферії античної ойкумени, її фортифікаційного облаштування та господарського освоєння.

Ключові слова: «Боннський щорічник», антична доба, Давня Греція та Рим, римські провінції, історія античності, «Спілка друзів античності в Рейнській області»

Стаття надійшла / Article arrived: 21.07.2024 Схвалено до друку / Accepted: 17.10.2024

Вступ.

Розвиток сучасного суспільно-політичного та мультикультурного європейського простору характеризується поступовим розширенням його території й сфери впливу на схід, що об'єктивно зумовлює загальне зростання інтересу як вітчизняної наукової спільноти, так й суспільства в цілому, до періоду античності, що посідає особливе місце в історичному минулому європейських народів, які були пов'язані між собою спільною державною й соціокульутрної традицією, що ґрунтувалась на універсалістських нормах та цінностях давньої цивілізації.

Інтеграція України в політичні та економічні структури європейського співтовариства актуалізує перед вітчизняним науковим загалом питання щодо імплементації західноєвропейських академічних норм та стандартів у вітчизняну систему вищої освіти, практичного використання інтелектуальних здобутків модерної західноєвропейської історіографії у вітчизняних дослідженнях античної доби, зокрема й у викладанні академічних курсів з історії даного періоду.

Мета дослідження полягає в здійсненні спроби аналітичного огляду сучасного стану інтелектуального доробку німецьких дослідників матеріальної та духовної культури Давньої Греції та Риму з 2010 по 2020 роки вміщеному на шпальтах часопису «Bonner Jahrbücher des LVR-Landesmuseums Bonn und des LVR-Amtes für Bodendenkmalpflege im Rheinland sowie des Vereins von Altertumsfreunden in Rheinlande» (далі «Боннського щорічника»), який є одним з провідних академічних наукових видань, присвячених розлогому висвітленню широкого кола проблем суспільно-політичної, соціально-економічної, соціокультурної історії, археології та джерелознавства античної доби, збереженню її культурного спадку на теренах Рейнланду.

Методи дослідження. Для досягнення мети нами використаний комплекс методів наукового дослідження: ретроспективний, хронологічно-проблемний, історико-системний.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. На початку XXI століття в сучасних вітчизняних дослідженнях, які присвячені історії Давньої Греції та Риму, фіксується поступовий відхід від заідеологізованого радянського історіографічного спадку, здійснюється комплексна переорієнтація на західноєвропейську історіографічну традицію, що в цілому позитивно позначилось не тільки на зростанні загальної кількості наукових праць, але й змістовному розширенні обріїв наукової тематики, яка географічно вийшла за вузькі межі Північного Причорномор'я, відкриваючи нові дослідницькі перспективи.

Йдеться насамперед про здобутки київської школи істориків античності, яка презентована дослідженнями вчених кафедри історії стародавнього світу та середніх віків Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Це наукові праці В. Ставнюка, А. Пількевича, Д. Пуховця, А Грегуль, в яких окреслено широке коло проблем політичної, мілітарної, економічної історії Давньої Греції та Риму в контексті модерних наративів європейської історичної науки (Ставнюк, 2022; Пількевич, 2017; Пількевич, 2017; Пуховець, 2022, Грегуль, 2019; Pukhovets, 2022).

Побіжно зазначимо, що на сьогоднішній день наукова евристика в галузі вивчення античності здійснюється цілеспрямовано співробітниками Інституту історії України та Інституту Всесвітньої історії Національної Академії України, більш рельєфно увиразнюючи тенденцію звернення до загальної проблематики античної історії, зокрема його елліністичного періоду (Одрін, 2022; Зелінський, 2023a; Зелінський 2023b).

Для розвитку сучасних вітчизняних досліджень античності є вкрай важливим завданням комплексне вивчення модерного інтелектуального доробку європейських країн, який презентований результатами наукової діяльності чисельних академічних осередків, науково-дослідницьких інституцій, представники яких спираються в своїх теоретичних концептах та схемах інтерпретації минулого античної доби насамперед на результати модерних археологічних досліджень на території Європи, Близького Сходу та північної Африки, генеруючи чисельні (вдалі і не зовсім) спроби змістовного й критичного переосмислення окремих аспектів політичної, соціальної, мілітарної, економічної історії Римської імперії I-IV ст. н.е., її західної й східної прикордонної периферії.

В сучасних вітчизняних наукових дослідженнях античної доби лише спорадично представлений інтелектуальний доробок німецьких науковців, музейників, археологів, істориків, які спеціалізуються на вивченні широкого спектру проблем Давньої Греції та Риму, що певною мірою збіднює фактографію вітчизняної античної проблематики, виразно позначаючись на її теоретичному узагальненні й синтезі, в їх спробах інтерпретації подій минулого.

Результати дослідження.

Впродовж останніх століть одним з провідних центрів з вивчення античної доби на європейському континенті є Німеччина, де впродовж останніх століть іституалізувалися потужні науково-дослідницькі центри й осередки, співробітники яких плідно та цілеспрямовано вивчали та вивчають багатий античний культурний спадок, включаючи й часи римської республіки, принципату та домінату.

На межі 30-х – на початку 40-х років XIX століття в інтелектуальних колах, освітньому просторі Німеччини фіксується поступове зростання загального інтересу до проблем історії Давньої Греції та Риму, що супроводжувався появою нових академічних установ,

заснування громадських фундацій, діяльність яких була зосереджена навколо проблем збереження та наукового вивчення культурного спадку античності (Urlich, 1842, p.129-130).

В 1841 році в Бонні за ініціативи провідних науковців, представників місцевого істеблішменту, відомих німецьких антикварів та колекціонерів старожитностей інституалізувалася громадська науково-просвітницька установа – «Спілка друзів античності в Рейнській області», метою діяльності якої було «піклування про збереження, оприлюднення та пояснення історичних пам'яток античності та середньовіччя всіх видів басейну ріки Рейн» (Statuten des Vereins von Alterthumsfreunen im Rheinland, 1842, p.129). Головою нової спілки став професор Річль, посаду першого секретаря осередку обійняв доктор Ульріх, другого секретаря - доктор Лерш, архіваріусом установи було призначено професора, доктора Шопена, а скарбником та касиром - доктора Дюнцер (Urlich, 1842, p. 129-130). На момент інституалізації до складу установи входило 7 почесних членів, 116 дійсних членів. 1 жовтня 1841 року на загальних зборах спілки був затверджений її статут, що стало початок науково-просвітницької діяльності історико-культурного осередку. Паралельно, очільниками спілки була розпочата робота з комплектування книжкового фонду бібліотеки, яка отримувала багато видань в дарунок від меценатів та поціновувачів античності (Urlich, 1843, p. 151-152).

За безпосередньої участі та підтримки членів громадської фундації було засноване наукове періодичне видання – Боннський щорічник (1842), на шпальтах якого щороку публікувалися інтелектуальні здобутки евристичної, археографічної, музеєзнавчої, археологічної та джерелознавчої наукової діяльності вчених, аматорів-дослідників, колекціонерів-антикварів античних артефактів тогочасного Прусського королівства та Рейнланду. Першим редактором та видавцем часопису спілки був Ф. Ейзерн.

Поява друкованого видання спілки ознаменувала собою початок нової віхи в інтелектуальних дослідженнях античної доби Прусського королівства, очільники, ідеологи та гуманітарії-інтелектуали якого щиро захоплювались античною культурою та історією, вважаючи себе її прямими спадкоємцями, про що свідчило зростання тільки дійсних членів осередку в 1843 до 156. (Urlich, 1843, p. 152).

Наукові розвідки, які друкувалися на шпальтах щорічника, не тільки популяризували історію Давньої Греці та особливо Риму серед загалу, але заклали підвалини наукового музеєзнавства, аргументовано обґрунтовуючи підходи та принципи фондування музейних колекцій, реставраційної діяльності, наукового опису історичних раритетів (насамперед нумізматичних колекцій), експертній оцінці їх оригінальності та старовини.

З часом відбулась змістовна трансформація щорічника, яка більш рельєфно увиразнила його цільове призначення й академічний статус.

Згодом «Боннський щорічник» перетворився на офіційне наукове видання Боннського музею Рейнланду й Управління охорони археологічних пам'яток даної землі. Ці державні та наукові інституції щороку публікують у періодичному виданні звіти про свою науково-дослідницьку, видавничу, просвітницьку, адміністративну та фінансову діяльність, що викликає значний інтерес з позицій вивчення практичної діяльності адміністративних установ в галузі охорони та збереження історичних пам'яток античної культури (Die Redaktion, 2020, p. 377-398; Die Redaktion, 2020, p. 399-408).

На разі часопис є одним з провідних академічних видань Німеччини, що виходить один раз на рік німецькою, англійською, французькою, італійською та іспанською мовами, узагальнюючи підсумки поточної діяльності наукової спільноти в царині вивчення античної історії, включаючи й колишні германські провінції імператорського Риму. З 1842 року по 2020 рік побачило світ 220 томи видання, яке є одним з найстаріших академічних часописів Німеччини в галузі дослідження античності.

Структура викладу інформаційних матеріалів щорічника відображає сталі академічні традиції наукової евристики спілки з дослідження археологічних культур середземноморського регіону та Німеччини, що сформувалися в останнє століття. Тематична рубрикація щорічника містить розділи, в яких презентовані змістовні наукові дослідження з біобібліографії відомих вчених, які досліджували проблеми античності. В рубрикації часопису презентовані розділи з прадавньої історії, археології, історії Риму, його провінцій часів принципату та домінату, пізньої імперії (Die Redaktion, Bonner Jahrbücher, 2020).

Впродовж всього періоду існування щорічника в ньому були вміщені чисельні загальнотеоретичні та краєзнавчі розвідки фахівців з історії античної доби, розлогі описи чисельних історичних пам'яток, повідомлення про археологічні розкопки й знахідки, поточну музейну виставкову діяльність. Паралельно дослідниками товариства на основі широкого кола історичних джерел, археологічних знахідок, писемних пам'яток, узагальнювався теоретичний доробок на підставі якого формувалися оригінальні наукові концепції інтерпретації історичного минулого античності, уточнювалась та переосмислювалась періодизації етапів її суспільно-політичного та соціокультурного поступу.

Доброю традицією наукового видання є біографічні публікації, в яких змістовно висвітлюються віхи життєвого шляху, наукової діяльності й інтелектуального доробку відомих дослідників античної доби сучасної Німеччини

та Європи – провідних істориків, археологів, музейників, наукові здобутки яких істотним чином вплинули на формування сучасної візії та наукової картини історичного минулого, формування музейних колекцій, їх збереження під час подій Другої світової війни, повоєнного відтворення музейних зібрань. Проте через певні обставини розвитку вітчизняного історіографічного процесу вони малознані в науковому просторі сучасної України. Зокрема, в 2020 році була надрукована біографія відомого німецького історика античності Герхарда Вірта (1926-2021), який тривалий час викладав в університеті Ерлангена, Вільному університеті Берліна, Боннському університеті Фрідріха-Вільгельма, зосередившись на вивченні проблеми зовнішньої політики пізньоримської імперії, великому переселенні народів, написавши розлогі біографії Пилипа II, Олександра Великого (Vössing, 2020 (2021), p.3-6).

На сторінках часопису були детально висвітлені віхи творчої біографії відомого археолога, директора Боннського музею Йоахіма Едуарда Нойффера (1900-1954), який спеціалізувався по історії Галії, брав участь у складі низки експедицій у розкопках у дельті Єгипту. Як співробітник музейної установи переймався питаннями фондування та впорядкування археологічної колекції Боннського земельного музею, очолюючи один з його відділів. Музейна діяльність вченого в післявоєнний час піддавалась жорсткій критиці через його пронацистські погляди та тенденційний виклад історії Рейнланда, при тому що він ніколи не був членом НСДАП Великого (Joachim, 2017 (2018), p. 3-14).

Не обійшли увагою дослідники постать музейника та історика Франца Оельмана (1883-1963), який переймався дослідженням проблем місцевої римської історії (Joachim, 2016 (2015), p. 3-12), історика мистецтва Франца Радемахера (1899-1987) (Joachim, 2014, p. 3-10), Гаральда фон Петріковіца (1911-2010), (Joachim, 2012, p. 3-18).

В 2013 році в часописі була надрукована біографічна розвідка, присвячена пам'яті Ніколауса Гіммельмиана (1929-2013) - одного з найвизначніших археологів Німеччини XX століття, автора фундаментальних наукових праць, в яких висвітлюються питання конструкції та декоративного оздоблення надгробних рельєфів аттики класичного періоду, спеціаліста з грецької теракоти, культуролога, дослідника давньогрецького культурного спадку (Mielsch, 2013 (2014), p. 3-7).

В часописі був детально висвітлений шлях Ганса Лернера (1865-1938) – відомого історика, археолога, який впродовж 1905-1914, 1925-1930 років проводив розкопки низки римських фортів, військових таборів та лімесу, результати яких мали вагоме значення для реконструкції процесів формування військових укріплень, соціокультурного впливу римської провінційної периферії на германські племена (Joachim, 2010 (2011), p. 3-22).

Одним з магістральних напрямків вивчення матеріальної культури античної доби є дослідження широкого спектру проблем античної урбаністики, архітектурного ландшафту давніх міст Давньої Греції, Римської імперії, специфіки формування житлової та господарської забудови сільських поселень європейських та азійських провінцій Риму.

В 2010-2020 роках в часописі були опубліковані розвідки провідних німецьких фахівців, в яких змістовно окреслено значне коло різноманітних аспектів історичного минулого, пов'язаних зі становленням та розвитком античних міст, формуванням їх архітектурних ансамблів, виробничої інфраструктури, осередків ремісничої спеціалізації. Насамперед це праця Йоганесса Ліпса, яка присвячена дослідженню Андріанеуму на Марсовому полі в Рим, розвідка Клауса Греве, де аналізуються особливості цегляних маркерів та будівельної конструкції акведуку Мінтурна, Себастьяна Зоммера (Lipps, 2010 (2011), p. 103-138; Grewe, 2012 (2013), p. 35-50; Sommer, 2012 (2013), p. 71-82).

Як й більшість академічних видань на сторінках часопису публікуються змістовні рецензії на наукові праці з актуальних наукових проблем вивчення античності. Зокрема в часописі вміщено розлогу рецензію Каті Лембке на дослідження Стефана Ріделя, в якому автор здійснив докладний топографо-урбаністичний аналіз царського кварталу Птоломеїв, створивши детальну реконструкцію Олександрійської базилеї, що змістовно розширило сучасне уявлення про складний характер процес забудови та формування архітектурного ансамблю царської резиденції (Lembke, 2020; p. 437-440).

В загальному контексті вивчення історії розвитку античної архітектури варто відзначити сучасні розвідки європейських науковців, в яких викладені докладні описи, здійснено детальну реконструкцію чисельних об'єктів виробничої та транспортної інфраструктури, які мали вагоме значення як для економіки окремих античних міст, так й цілих римських провінцій Європи та Азії – річкові та морські порти, міські греблі, великі млини. Дані праці сприяють формуванню предметного уявлення про складні процеси розвитку регіональної економіки, становлення її виробничих центрів та транспортних магістралей, включаючи й морські.

В часописі вміщена рецензія Томаса Шмідта на дослідження Крістіни Ваврзінек, в якому представлений докладний огляд історії будівництва та функціонування римських портів на річках та озерах (Schmid, 2015(2016), p. 476-479). Фелікс Тайхнер та Йоаланта Пенья Сервантес узагальнили археологічні дані про виробництво оливкової олії та вина в римській Іспанії, здійснивши детальну реконструкцію обладнання – олійних пресів, що

має вагоме значення для загального викладу історії переробної галузі в регіоні, яка мала визначальне значення для економічної системи даної провінції Римської імперії, сприяючи розвитку міжнародної торгівлі (Teichner, & Cervantes, 2010/2011, p. 375-459).

Особливе місце в історії античної архітектури посідають дослідження, в яких висвітлюються проблеми спорудження та облаштування фортифікаційних укріплень давньоримських міст, військових таборів, фортів та лімесу на території європейських провінцій Римської імперії. Дані аспекти історії античної архітектури знайшли відображення в статтях Майкла Дрекслера, Ганса-Екарт Іоахіма, Штефані Баумгартен-Місуда, Бориса Бурандта, Агнреа Бек, Кнута Іоахімсена Дженніфер Комп (Drechsler, 2017 (2018), p. 131-305; Joachim, 2020 (2021), p. 37-64; Baumgarten-Mischuda, Burandt, Beck, & Joachimsen, 2016 (2017), p.13-26; Komp, 2012 (2013), p. 83-120).

Проблеми будівництва сакральної архітектури, оздоблення античних храмових комплексів в різних провінціях Римської імперії представлені в розвідках Пітера Ноельке, Тітуса А.І.М. Пангаузена Клауса Стефана Фрейбергера (Noelke, & Panhuysen, 2010/2011, p. 149-374; Freyberger, 2010/2011, p. 459-500).

Не обійшли увагою науковці проблеми організації сільськогосподарських поселень античної доби на теренах римських провінцій Європи. Частина розвідок з даної проблематики представлена детальним викладом описів та реконструкцій сіл, заміських сільських віл представників провінційного римського нобілітету на підставі аналізу археологічних даних. В розвідці Габріеля Херена презентоване дослідження, присвячене реконструкції римської вілли в Шульд-ан-Ар, вивчення етапів формування її виробничої діяльності та господарської інфраструктури (Heeren, 2020 (2021), p. 143-195).

Особливий місце в науковому щорічнику посідає тематика присвячена історії Давнього Риму, яка розлого презентована в рубриці «Рим та провінції». Зокрема в часописі з року в рік публікується низка матеріалів, де докладно викладені питання соціально-економічного, соціокультурного розвитку європейських та близькосхідних провінцій Римської імперії, відзначені їх специфічні риси як політико-адміністративних, господарських та культурних осередків регіональної периферії античної цивілізації, що сполучали в собі типи різних систем господарювання.

Змістовний аналіз повсякденного життя античних греків та римлян, їх звичаїв, родинних обрядів, особливо поховального, не можливий без широкого залучення даних археологічних досліджень, які дозволяють більш опукло відтворити релігійні та поховальні ритуали як специфічних норм традиційної стереотипної поведінки, що оформилась в низці соціальних дій релігійної практики. В «Боннському щорічнику» в 2010-2020 роках була вміщена низка розлогих публікацій Мішель-Карни Форрест, Йоста Мергена, Луїзи Роколь, Бернд К. Остервінд в яких автори на підставі вивчення артефактів археологічних розкопок здобутих в давніх некрополів та окремих похованнях античної доби, здійснили спробу реконструкції поховальних обрядів, виокремили й узагальнили специфіку будівництва, декоративного оформлення поховальних споруд й саркофагів в прикордонних північних провінціях Риму (Forrest, 2013 (2014), p. 135-164; Mergen, 2015 (2016), p. 263-310; Rokohl, 2015 (2016), p. 31-102; Oesterwind, 2017 (2018), p. 15-26).

Традиційними для «Боннського щорічника» є публікації, в яких висвітлюються загальнотеоретичні та практичні питання нумізматики, фондування та систематизації нумізматичних колекцій, джерелознавчі описи археологічних знахідок, викладені дослідження з нумізматичної типологізації, де вміщені легенди походження, зазначені особливості грошового обігу, ручного виробництва та техніки виготовлення монет в період Римської республіки та імперії. Даним проблемам античної нумізматики присвячені публікації Рахелі Отте, Клаудії Клагге, Йоахіма Хунке (Otte, 2016 (2017), p. 31-55; Otte, 2020 (2021), p. 117-142; Klages, 2014 (2015), p. 221-228; Klages, Otte, & Hunke, 2018 (2019), p. 81-148).

На шпальтах академічного видання вміщені результати польових досліджень європейських археологів з вивчення виробничих центрів склоробного ремесла на території колишніх провінцій Римської імперії. Відзначимо, що склоробне ремесло посідало вагоме місце в господарській системі імперії. переживало на межі тисячоліть період стрімкого підйому, оскільки його продукція користувалась підвищеним попитом й відігравала значну роль в організації регіональної та міжнародної торгівлі, свідченням чого є чисельні археологічні знахідки на всій території імперії, включаючи й прикордонні райони західних провінцій. Даним проблемам присвячені ґрунтовні розвідки Маріон Брюглер, Тіло Ререна (Brüggler, 2014 (2015), p. 71-134; Brüggler, & Rehren, 2014 (2015), p. 163-180).

В щорічнику в означений період висвітлюються поточна хроніка наукових подій академічного життя Європи та Німеччини, яка присвячена проведенню заходів з досліджень історичного минулого Давньої Греції та Риму Так, у часописі публікуються повідомлення про підсумки діяльності міжнародних наукових конгресів, конференцій, симпозіумів, круглих столів, дослідницьких семінарів, колоквіумів, підсумки окремих наукових досліджень, найбільш цікаві та змістовні доповіді, присвячені вивченню політичної, соціокультурної, господарської історії античної доби, де як правило йдеться про перегляд

та зміну підходів щодо висвітлення окремих сторінок античної історії з огляду на нові археологічні знахідки, використання нових методів досліджень, технологічних інновацій (Wells, Aßkamp, & Esch, 2012 (2013), p. 397-399; Dardenay, De Angelis, Dickmann, Pirson, & von den Hoff, 2013 (2014), p. 389-391).

В загальному контексті огляду проблематики досліджень, які публікуються на шпальтах часопису, варто відзначити наукові розвідки та рецензії на них, в яких йдеться про особливості організації мілітарної справи, родів військ, технологічних змін у виготовленні різних типів військових захисних обладунків, комплексу озброєння, штандартів, тощо (Oldenstein, & Christian, 2010/2011 (2011), p. 15-26; Wells, & Lippert, 2010/2011 (2011), p. 583-585; Brüggler, Dirsch, Drechsler, Schwab, & Willer, 2012 (2013), p.121-152).

Зазначимо ту обставину, що в розвідці здійснено ретроспективний огляд лише найбільш актуальних на наш погляд досліджень 2010-2020 років, які відображають сучасні тенденції розвитку вивчення проблем античної історії, вміщених в часописі. В подальшому планується сфокусувати дослідницьку увагу на висвітленні питань, що відображають особливості полемічного дискурсу проблемного поля вивчення античної доби, який презентований в публікаціях наукового видання.

Висновки.

«Bonner Jahrbücher des LVR-Landesmuseums Bonn und des LVR-Amtes für Bodendenkmalpflege im Rheinland sowie des Vereins von Altertumsfreunden in Rheinlande» («Боннський щорічник») – це спеціалізоване наукове видання Боннського земельного музею, служби охорони пам'яток та Спілки поціновувачів античності Рейнланду, що має давні традиції наукової евристики в галузі вивчення античного культурного спадку. Поява часопису була наслідком загального зростання інтересу академічної спільноти та поціновувачів старовини Рейнланду до проблем античної історії, узагальнення практики створення приватних й державних музейних колекцій давньогрецьких та давньоримських старожитностей, їх наукового опису, тематичної й типологічної класифікації, нового аналітичного викладу та реконструкції суспільно-політичних подій минулого Давньої Греції та Риму, їх соціального устрою й господарської системи.

Матеріали вміщені в щорічнику дають змогу предметно ознайомитись з інтелектуальним доробком провідних археологів, фахівців з музейної справи та істориків античності, які продовж останніх десятиліть активно займалися дослідженнями античної доби в різних освітніх та науково-дослідних установах Рейнланду та Німеччини.

Щорічник відіграє вагому роль в формуванні модерної синтетичної академічної візії узагальненої наукової картини реального процесу розвитку античного урбаністичного простору, різних етапів формування його архітектурного ландшафту (на прикладі реконструкції чисельних об'єктів сакральної, житлової, виробничої та фортифікаційної архітектури), сільської периферії, господарської й фінансової системи, регіональних ремісничих центрів, виробничих осередків переробних галузей економіки й транспортної інфраструктури римських провінцій, фронтирної периферії античної ойкумени, її фортифікаційного облаштування та господарського освоєння.

Наукові публікації «Боннського щорічника» віддзеркалюють поточний стан розвитку історичної науки Німеччини в галузі дослідження матеріальної та духовної культури античності, що має непересічне значення для сучасної вітчизняної науки й освітнього процесу.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

Грегуль, А. О. (2019). Парфянське царство, Велика Вірменія та Каппадокія у зовнішньополітичних планах Мітрідата VI Евпатора напередодні війн з Римом. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. (52. . ч. 2), 197–201.

Зелінський, А. Л. (2023a). Датування візиту птолемеївської військово-морської ескадри до Боспорського царства. *Стародавнє Причорномор'я*, XIV, 240-247.

Зелінський, А. Л. (2023b). До питання про прийняття епіклеси «Евергет» Птолемеєм III. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія»,* 63, 10-29.

Одрін, О. (2022). Античне сільське господарство в сучасній історіографії: структура, типологія, еволюція. В. Смолій (Ред.), *Україна в міжцивілізаційних дискурсах античності, середньовіччя та раннього модерну,* (с. 198-226). Київ: Інститут історії України Національної академії наук України

Пількевич, А. Л. (2017a). Вплив античної цивілізації на землі Кавказької Албанії. *Азербайджан й Україна на перехрестях історії та культури: науковий збірник*, 10-13.

Пількевич, А. Л. (2017b). Реформи Гая Марія в системі політичних та соціально-економічних трансформацій в Пізній Римській Республіці. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*, 132, 43-45.

Пуховець, Д. (2022). Система суффрагія в Римській імперії IV – першої половини VI століть. *Старожитності Лукомор'я*, 2, 42-55.

Ставнюк, В. В. (2022). *Історія Давньої Греції.* (Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів). Чернівці: «Місто».

Baumgarten-Mischuda, S., Burandt B., Beck A., & Joachimsen K. (2016 (2017). Die Nordwestecke des Bonner Legionslagers Archäologische Ausgrabungen 2013 und 2014. *Bonner Jahrbücher des LVR-Landesmuseums Bonn und des LVR-Amtes für Bodendenkmalpflege im Rheinland sowie des Vereins von Altertumsfreunden in Rheinlande* (далі Bonner Jahrbücher), 216, 13-26.

Brüggler, M. (2014 (2015). Burgus und Glaswerkstatt der Spätantike bei Goch-Asperden. *Bonner Jahrbücher*, 214, 71-134.

Brüggler, M., Dirsch, Chr., Drechsler, M., Schwab, R., Willer, F. (2012 (2013). Ein römischer Schienenarmschutz aus dem Auxiliarlager Till-Steincheshof und die Messingherstellung in der römischen Kaiserzeit. *Bonner Jahrbücher*, 212, 121-152.

Brüggler, M., & Rehren, T. (2014 (2015). Die spätantiken Glasschalen vom Typus Helle und ihre chemische Zusammensetzung. *Bonner Jahrbücher*, 214, 163-180.

Dardenay, A., De Angelis, F., Dickmann, J.-A., Pirson F. et von den Hoff R. (2013 (2014). Kunst von unten? Stil und Gesellschaft in der antiken Welt von der «arte plebea» bis heute. Beiträge zu einem Kolloquium anlässlich des 70. Geburtstags von Paul Zanker, Rom, Villa Massimo, 8. bis 9. Juni 2007. *Bonner Jahrbücher*, 213, 389-391.

Die Redaktion, (2020). Inhalt. *Bonner Jahrbücher*, 220. 568s.

Die Redaktion, (2020). LVR-Amt für Bodendenkmalpflege im Rheinland. Bericht der Amtsleitung für das Jahr 2020. *Bonner Jahrbücher*, 220, 399-408.

Die Redaktion, (2020). LVR-Landesmuseum Bonn. Bericht über die Tätigkeit im Jahre 2020. *Bonner Jahrbücher*, 220, 377-398.

Drechsler, M. (2017 (2018). Das römische Auxiliarkastell Steincheshof und der niedergermanische Limes zwieschen Xanten und Nimwegen. *Bonner Jahrbücher*, 217, 131-305.

Forrest, M.C. (2013 (2014). Neues zum Heiligtum der aufanischen Matronen bei Nettersheim. Die Ausgrabung von 2010. *Bonner Jahrbücher*, 213, 135-164.

Freyberger, K. S. (2010/2011 (2011). Heiligtümer aus römischer Zeit in den Dörfern Südsyriens. Einheimische Religion und imperialer Herrscherkult. *Bonner Jahrbücher*, 210/211, 459-500.

Grewe, K. (2012 (2013). Die Ziegelmarken am Aquädukt von Minturnae. *Bonner Jahrbücher*, 212, 35-50.

Heeren, G. (2020 (2021). Die Pars rustica der römischen Villa von Schuld an der Ahr. Untersuchungen zur Chronologie und Funktion. *Bonner Jahrbücher*, 220, 143-195.

Joachim, H.-E. (2010\2011). Der Bonner Archäologe und Museumsleiter Hans Lehner. *Bonner Jahrbücher*, 210/211, 3-22.

Joachim, H.-E. (2012 (2013). Der Archäologe, Althistoriker und Museumsmann Harald von Petrikovits. Eine biographische Skizze. *Bonner Jahrbücher*, 212, 3-18.

Joachim, H.-E. (2014 (2015). Der Kunsthistoriker Franz Rademacher am Rheinischen Landesmuseum Bonn von 1935 bis 1959. *Bonner Jahrbücher*, 214, 3-10.

Joachim, H.-E. (2016 (2017). Der Museumsleiter Franz Oelmann Ein Direktor in schwierigen Zeiten. *Bonner Jahrbücher*, 216, 3-12.

Joachim, H.-E. (2017 (2018). Eduard Neuffer Archäologe und Museumsmann im Zwielicht. *Bonner Jahrbücher*, 217, 3-14.

Joachim, H.-E. (2020 (2021). Die befestigte jüngerlatènezeitliche Hofanlage in Bonn-Muffendorf. *Bonner Jahrbücher*, 220, 37-64.

Klages, C. (2014 (2015). Die Münzschale mit dem Schatz von Hemmersbach. Fundkonservierung auf noble Art. *Bonner Jahrbücher*, 214, 221-228.

Klages, C., Otte, R., & Hunke, J. (2018 (2019). Fundmünzen aus Alpen-Drüpt. *Bonner Jahrbücher*, 218, 81-148.

Komp, J. (2012 (2013). Wiederentdeckungen im Depot. Ausgewählte Funde der Grabung Egon Gersbach im Bonner Legionslager. *Bonner Jahrbücher*, 212, 83-120.

Lembke, K. (2020 (2021). Riedel, St. Die Basileia von Alexandria. Topographisch-urbanistische Untersuchungen zum ptolemäischen Königsviertel. *Bonner Jahrbücher*, 220, 437-440.

Lipps, J. (2010 (2011). Das Hadrianeum auf dem Marsfeld in Rom Einige Beobachtungen zur Architekturdekoration. *Bonner Jahrbücher*, 210, 103-138.

Mergen, J. (2015 (2016). Kalter Leichenbrand. Das römische Gräberfeld Auf der Höll. *Bonner Jahrbüche*, 215, 263-310.

Mielsch, H. (2013 (2014). Nikolaus Himmelmann. *Bonner Jahrbücher*, 213, S.3-7.

Noelke, P., & Panhuysen, T. A. S. M. (2010/2011 (2011). Neufunde von Jupitersäulen und -pfeilern in der Germania inferior seit 1980 nebst Nachträgen zum früheren Bestand. *Bonner Jahrbücher*, 210/211, 149-374.

Oesterwind, B. C. (2017 (2018). Ein spätlatènezeitliches Frauengrab mit Stabgürtelhaken aus Mayen. *Bonner Jahrbücher,* 217, 15-26.

Otte, R. (2020 (2021). Müssemeier Ulrike. Ein Münzschatz aus dem Nordosten von Jülich. Imitationen der zweiten Hälfte des dritten Jahrhunderts. *Bonner Jahrbücher*, 220, 117-142.

Otte, R. (2016 (2017). Fundmünzen aus dem Bonner Legionslager. Die Ausgrabungen 2013 und 2014. *Bonner Jahrbücher*, 216, 31-55.

Pukhovets, D. (2022). Agentes in rebus в Римській імперії IV-V ст. від Р.Х. *Емінак: науковий щоквартальник*, 4(40), 23-37.

Rokohl, L. (2015 (2016). Vier Grabgruppen am Schwefelberg. Die römerzeitlichen Bestattungen von Pulheim. *Bonner Jahrbücher*, 215, 31-102.

Schmid, Th. 2015 (2016). Wawrzinek, C. In Portum Navigare. Römische Häfen an Flüssen und Seen. Akademie-Verlag, Berlin 2014. 517 Seiten, 149 Tafeln. *Bonner Jahrbücher*, 215, 476-479.

Sommer, C. S. (2012 (2013). Zur Rekonstruktion der Basilika von Ladenburg Kritische Fragen zu neuen Forschungen. *Bonner Jahrbücher*, 212, 71-82.

Statuten des Vereins von Alterthumsfreunen im Rheinland (1842). *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*, 1, 133-134.

Teichner, F., & Peña, C. Y. (2010/2011 (2011). Archäologisches zur Herstellung von Olivenöl und Wein im römischen Hispanien. *Bonner Jahrbücher*, 210/211, 375-459.
Urlich, (1842). Chronik des Vereins. *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*, 1, 129-132.
Urlich, (1843). Chronik des Vereins. *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*, 2, 150-152.
Vössing, K. (2020(2021). Gerhart Wirth. *Bonner Jahrbücher*, 220, 3-6.
Wells, P. S., Aßkamp, R., & Esch T. (2012 (2013). Imperium. Varus und seine Zeit. Beiträge zum internationalen Kolloquium des LWL-Römermuseums am 28. und 29. April 2008 in Münster. *Bonner Jahrbücher*, 212, 397-399.
Wells, P. S., & Lippert, A. (2010/2011 (2011). Die zweischaligen ostalpinen Kammhelme und verwandte Helmformen der späten Bronzeund frühen Eisenzeit. *Bonner Jahrbücher*, 210/211, 583-585.

REFERENCES

Baumgarten-Mischuda, S., Burandt B., Beck A., & Joachimsen K. (2016 (2017). *The northwest corner of the Bonn legionary camp Archaeological excavations 2013 and 2014. Bonner Jahrbücher des LVR-Landesmuseums Bonn und des LVR-Amtes für Bodendenkmalpflege im Rheinland sowie des Vereins von Altertumsfreunden in Rheinlande* (Bonner Jahrbücher), 216, 13-26.
Brüggler, M. (2014 (2015). Burgus and glass workshop of Late Antiquity at Goch-Asperden. *Bonner Jahrbücher*, 214, 71-134.
Brüggler, M., Dirsch, Chr., Drechsler, M., Schwab, R., & Willer, F. (2012 (2013). A Roman splint armguard from the Auxiliary Camp Till-Steincheshof and brass production in the Roman Imperial period. *Bonner Jahrbücher*, 212, 121-152.
Brüggler, M., & Rehren, T. (2014 (2015). The late antique glass bowls of the Helle type and their chemical composition. *Bonner Jahrbücher*, 214, 163-180.
Dardenay, A., De Angelis, F., Dickmann, J.-A., Pirson F. & von den Hoff, R. (2013 (2014). Art from below? Style and society in the ancient world from the “arte plebea” to the present day. Contributions to a colloquium on the occasion of Paul Zanker's 70th birthday, Rome, Villa Massimo, June 8-9, 2007. *Bonner Jahrbücher*, 213, 389-391.
Drechsler, M. (2017 (2018). The Roman Auxiliary Fort Steincheshof and the Lower Germanic Limes between Xanten and Nijmegen. *Bonner Jahrbücher*, 217, 131-305.
Forrest, M.-C. (2013 (2014). News on the sanctuary of the aufanian matrons near Nettersheim. The excavation of 2010. *Bonner Jahrbücher*, 213, 135-164.
Freyberger, K. S. (2010/2011 (2011). Sanctuaries from Roman times in the villages of southern Syria. Indigenous religion and imperial ruler cult. *Bonner Jahrbücher*, 210/211,459-500.
Grewe, K. (2012 (2013). The brick marks on the aqueduct of Minturnae. *Bonner Jahrbücher*, 212, 35-51.
Heeren, G. (2020 (2021). The Pars rustica of the Roman villa of Schuld an der Ahr. Studies on chronology and function. *Bonner Jahrbücher*, 220, 143-195.
Hrehul, A. O. (2019). Parfianske tsarstvo, Velyka Virmeniia ta Kappadokiia u zovnishnopolitychnykh planakh Mitridata VI Evpatora naperedodni viin z Rymom. *Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*, 52(2), 197-201.
Joachim, H.-E. (2010\2011). The Bonn archaeologist and museum director Hans Lehner. *Bonner Jahrbücher*, 210/211, 3-23.
Joachim, H.-E. (2012 (2013) The archaeologist, ancient historian and museum man Harald von Petrikovits. A biographical sketch. *Bonner Jahrbücher*, 212, 3-18.
Joachim, H.-E. (2014 (2015). The art historian Franz Rademacher at the Rheinisches Landesmuseum Bonn from 1935 to 1959. *Bonner Jahrbücher*, 214, 3-12.
Joachim, H.-E. (2016 (2017). The museum director Franz Oelmann A director in difficult times. *Bonner Jahrbücher*, 216, 3-12.
Joachim, H.-E. (2017 (2018). Eduard Neuffer archaeologist and museum man in the twilight. *Bonner Jahrbücher*, 217, 3-14.
Joachim, H.-E. (2020 (2021). The fortified Later Latène period farmstead in Bonn-Muffendorf. *Bonner Jahrbücher*, 220, 37-64.
Klages, C. (2014 (2015). The coin bowl with the Hemmersbach treasure. Preserving finds the noble way. *Bonner Jahrbücher*, 214, 221-228.
Klages, C., Otte, R., & Hunke, J. (2018 (2019). Coins found from Alpen-Drüpt. *Bonner Jahrbücher*, 218, 81-148.
Komp, J. (2012 (2013). Rediscoveries in the depot. Selected finds from the Egon Gersbach excavation in the Bonn legionary camp. *Bonner Jahrbücher*, 212, 83-120.
Lembke, K. 2020 (2021). Riedel, St. The Basileia of Alexandria. Topographical-urbanistic investigations into the Ptolemaic royal quarter. *Bonner Jahrbücher*, 220, 437-440.
Lipps, J. (2010 (2011). The Hadrianeum on the Field of Mars in Rome Some observations on the architectural decoration. *Bonner Jahrbücher*, 210, 103-139.
Mergen, J. (2015 (2016). Cold cremation. The Roman cemetery Auf der Höll. *Bonner Jahrbücher*, 215, 263-310.
Mielsch, H. (2013 (2014). Nikolaus Himmelmann. *Bonner Jahrbücher*, 213, 3-8.
Noelke, P., & Panhuysen, T. A. S. M. (2010/2011 (2011). New finds of Jupiter columns and pillars in Germania inferior since 1980 together with supplements to the earlier inventory. *Bonner Jahrbücher*, 210/211, 149-374.
Odrin, O. (2022). Antychne silske hospodarstvo v suchasnii istoriohrafii: struktura, typolohiia, evoliutsiia. V. Smolii (Red.). *Ukraina v mizhtsyvilizatsiinykh dyskursakh antychnosti, serednovichchia ta rannoho modernu*, (s.198-226). Kyiv: Instytut istorii Ukrainy Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy.
Oesterwind, B. C. (2017 (2018). A Late Latène Period female grave with staff belt hook from Mayen. *Bonner Jahrbücher*, 217, 15-26.
Oldenstein, J. & Christian, M., (2010/2011 (2011). Studies on Roman sword armament in the Imperial period. *Bonner Jahrbücher*, 210/211, 667-668.

Otte, R. (2016 (2017). Coins found in the Bonn legionary camp. The 2013 and 2014 excavations. *Bonner Jahrbücher*, 216, 31-55.
Otte, R. (2020 (2021). Müssemeier Ulrike. A coin hoard from the northeast of Jülich. Imitations of the second half of the third century. *Bonner Jahrbücher*, 220, 117-142.
Pilkevych, A. L. (2017a). Reformy Haia Mariia v systemi politychnykh ta sotsialno-ekonomichnykh transformatsii v Piznii Rymskii Respublitsi. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Istoriia*, 132, 43-45.
Pilkevych, A. L. (2017b). Vplyv antychnoi tsyvilizatsii na zemli Kavkazkoi Albanii. *Azerbaidzhan y Ukraina na perekhrestiakh istorii ta kultury: naukovyi zbirnyk*, 10-13.
Pukhovets, D. (2022). Agentes in rebus v Rymskii imperii IV-V st. vid R.Kh.. *Eminak: naukovyi shchokvartalnyk*, 4 (40), 23.
Pukhovets, D. (2022). Systema suffrahiia v Rymskii imperii IV – pershoi polovyny VI stolit. *Starozhytnosti Lukomoria*, 2, 42-55.
Rokohl, L. (2015 (2016). Four grave groups on the Schwefelberg. The Roman period burials of Pulheim. *Bonner Jahrbücher*, 215, 31-102.
Schmid, Th. (2015 (2016). Wawrzinek, C. In Portum Navigare. Roman harbors on rivers and lakes. Akademie-Verlag, Berlin 2014. 517 pages, 149 plates. *Bonner Jahrbücher*, 215, 476-479.
Sommer, C. S. (2012 (2013). On the reconstruction of the basilica of Ladenburg Critical questions on new research. *Bonner Jahrbücher*, 212, 71-82.
Stavniuk, V. V. (2022). *Istoriia Davnoi Hretsii*. Navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv. Chernivtsi: «Misto».
Teichner, F., & Peña, Cervantes, Y. (2010/2011 (2011). Archaeological evidence for the production of olive oil and wine in Roman Hispania. *Bonner Jahrbücher*, 210/211, 375-459.
The editorial team. (2020). Contents. *Bonner Jahrbücher*, 220.
The editorial team. (2020). LVR Office for Archaeological Monument Preservation in the Rhineland. Report of the management for the year 2020. *Bonner Jahrbücher*, 220, 399-408.
The editorial team, (2020). LVR State Museum Bonn. Report on activities in 2020. *Bonner Jahrbücher*, 220, 377-398.
Urlich, (1842). Chronicle of the association. *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*, 1, 129-132.
Urlich, (1843). Chronicle of the association. *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*, 2, 150-152.
Vossing, Konrad (2020 (2021). Gerhart Wirth. An obituary by Konrad Vössing. *Bonner Jahrbücher*, 220, 3-6.
Wells, P. S., Aßkamp, R., & Esch, T. (2012 (2013). Imperium. Varus and his time. Contributions to the international colloquium of the LWL-Römermuseum on April 28 and 29, 2008 in Münster. *Bonner Jahrbücher*, 212, 397-399.
Wells, P. S., & Lippert, A. (2010/2011 (2011). The bivalve Eastern Alpine crested helmets and related helmet forms of the Late Bronze and Early Iron Age. *Bonner Jahrbücher*, 210/211, 583-585.
Zelinskyi, A. L (2023a). Datuvannia vizytu ptolemeivskoi viiskovo-morskoi eskadry do Bosporskoho tsarstva. *Starodavnie Prychornomoria*, XIV, 240-247.
Zelinskyi, A. L. (2023b). Do pytannia pro pryiniattia epiklesy «Everhet» Ptolemeiem III. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriia «Istoriia»*, 633, 10-29.